HN-001-014304 Seat No. ________

M. A. (Sem. III) (CBCS) Examination

May / June – 2017

Sanskrit : ECT-03

(Alankarshastra) (Old Course)

અલંકારશાસ્ત્ર (કાવ્યમીમાંસા - અધ્યાય ૧ થી ૬)

(રસગંગાધર - પ્રથમ આનન)

Faculty Code : 001
Subject Code : 014304

Time : $2\frac{1}{2}$ Hours] [Total Marks : **70**

૧ નીચેનામાંથી કોઈપણ **બે**નો આવશ્યક નોંધ સહિત અનુવાદ કરો : **૧૪**

1 Translate with necessary notes any **two** of the following : **14**

(१) इह हि वाङ्मयमुभयथा शास्त्रं काव्यं च । शास्त्रपूर्वकत्वात् काव्यानां पूर्व शास्त्रेष्वभिनिविशेत । नह्यप्रवतितप्रदीपास्तमसि तत्वार्थसार्थमध्यक्षयन्ति । तच्च द्विधा अपौरुषेयं पौरुषेयं च । अपौरुषेयं श्रुतिः । सा च मन्त्रब्राह्मणे । विवृतक्रियातन्त्रा मन्त्राः । मन्त्राणां स्तुतिनिन्दाव्याख्यानविनियोगादिग्रन्थो ब्राह्मणम् । ऋग्यजुः सामवेदास्त्रयी । अथर्व तुरीयम् । तत्रार्थव्यवस्थितपादा ऋचः । ताः संगीतयः सामानि । अच्छान्दांस्यगीतानि यजूषि ।

(२) तामाम्नाददृष्टचरीमुपलभ्य भाषाविषये छन्दोमुद्रां देवी ससम्लदमङ्कपर्यङ्केनादाय तमुदलापयत् – वत्स ! सच्छन्द – स्काया गिरः प्रणेत् ! वाङ्मयमातरमपि मातरं मा विजयसे । प्रशस्यतमं चेदमुदाहरन्ति यदुत ''पुत्रात्पराजयो द्वितीयं पुत्रजन्म'' इति । त्वत्तः पूर्वे हि विद्वांसो गद्यं ददृशुर्न पद्यम् । त्वदुपज्ञमथातः छन्दस्वद्वचः प्रवर्त्स्यति । अहो श्लाधनीयोऽसि ।

(३) 'अभ्यासः' इति मङ्गलः 'अविच्छेदेन शीलनमभ्यासः' । सहि सर्वमामी सर्वत्र निरतिशयं कौशलमाधत्ते । समाधिरान्तरः प्रयत्नो ब्राह्यस्त्वभ्यासः । तावुभावपि शक्तिमुद्भासयन्तः । 'सा केवलं काव्ये हेतुः' इति यायावरीयः । विप्रसृतिश्च सा प्रतिभाव्युत्पत्तिभ्याम् । शक्तिकर्तृके हि प्रतिभाव्युत्पत्ति कर्मणी । शक्तस्य प्रतिभाति शक्तश्च व्युत्पद्यते ।

(४) काव्यसंस्कारोऽपि शास्त्रवाक्यपाकमनुरुणद्धि काव्यैकप्रवणता तु विरुणद्धि । तत्र त्रिधा शास्त्रकविः । यः शास्त्रं विधत्ते, यश्च शास्त्रे काव्यं संविधत्ते, योऽपि काव्ये शास्त्रार्थ निद्यते । काव्यकविः पुनरुष्टधा । तद्यथा – रचनाकविः, शब्दकविः अर्थकविः, अलङ्कारकविः, उक्तिकविः, मार्गकविः शास्त्रार्थकविरिति ।

૨ નીચેનામાંથી કોઈપણ **બે**નો આવશ્યક નોંધ સહિત અનુવાદ કરો : **૧૪**

2 Translate with necessary notes any **two** of the following : **14**

(१) रमणीयता च लोकोत्तराह्लादजनकज्ञानगोचरता । लोकोत्तरत्वं चाहलादगत–श्चमत्कारत्वापरर्यायोऽनुभवसाक्षिको जातिविशेषः । कारणं च तदवच्छिन्ने भावनविशेषः पुनःपुनरनुसंधानात्मा । 'पुत्रस्ते जातः', 'धनं ते दास्यामि' इति वाक्यार्थधीजन्यस्याह्लादस्य न लोकोत्तरत्वम् ।

(२) वाच्यापेक्षया प्रधानीभूतं व्यङ्ग्यान्तरमादाय गुणीभूतं व्यङ्ग्यमादायाति–व्याप्तिवारणायावधारणम् । तेन तस्य ध्वनित्वमेव । लीनव्यङ्ग्यवा–च्यचित्रातिप्रसङ्गवारणाय चमत्कारेत्यादि । यत्तु 'अतादृशि गुणीभूतव्यङ्ग्यम्' इत्यादिकाव्यप्रकाशगतलक्षणे चित्रान्यत्वं टीकाकारैर्दत्तम्, तन्न ।

(३) तत्र ध्वनेरुत्तमोत्तमस्यासंख्यभेदस्यापि सामान्यतः केऽपि भेदा निरुप्यन्ते – द्विविधो ध्वनिः, अभिधामूलो लक्षणामूलश्च । तत्राद्यस्त्रिविधः । रसवस्वलंकारध्वनिभेदात् । रसध्वनिरित्यलक्ष्यक्रमोपलक्षणादसभावतदा–भासभावशान्तिभावोदयभावसंधिभावशबलत्वानां ग्रहणम् । द्वितीयश्च द्विविधः ।

(४) कदाचिद्भगवतो वासुदेवस्य वदनमालोक्तिवत्या यशोदाया इयमुक्तिः । अत्र वदनमालम्बनम् । अन्तर्गतचराचरजगज्जाल दर्शनमुदीपनम् । हृतचेतनत्वय्, तेन गम्यं रोमाञ्चनेत्रस्फारणादि चानुभावः । त्रासादयो व्यभिचारिणः । नैवात्र विद्यमानापि पुत्रगता प्रीतिः प्रतीयते, व्यञ्जकाभावात् ।

૩ રાજશેખર વિરચિત કાવ્યમીમાંસા વિશે નોંધ લખો. **૧૪**

3 Discuss in detail the 'काव्यमीमांसा'. **14**

અથવા/OR

૩ ''प्रतिभातारतम्येन प्रतिष्ठा भुवि भूरिधा ।'' – સમજાવો. **૧૪**

3 Describe this statement – ''प्रतिभातारतम्येन प्रतिष्ठा भुवि भूरिधा ।'' **14**

૪ પંડિતરાજ જગન્નાથ કૃત રસગંગાધર પ્રથમઆનનમ્‌ને આધારે કાવ્યપ્રકારો સમજાવો. ૧૪

4 Discuss in detail the 'काव्यप्रकाराः'. 14

અથવા/OR

૪ शृङ्गारः करुणः शान्तो रौद्रो वीरोऽद्भुतस्तथा ।
हास्यो भयानकश्चैव बीभत्सश्चेति ते नव ॥ સમજાવો. ૧૪

4 शृङ्गारः करुणः शान्तो रौद्रो वीरोऽद्भुतस्तथा ।
हास्यो भयानकश्चैव बीभत्सश्चेति ते नव ॥ Discuss. 14

૫ કોઈપણ **બે** પર નોંધ લખો : ૧૪

5 Write notes on any **two** of the following : 14

(१) काव्यपुरूषोत्पत्तिः ।

(२) काव्यपाकः ।

(३) भावशान्तिः ।

(४) दश शब्दगुणान् ।